

יצחק ידוע שהוא על שם הצחוק. ורוד המלך פירש בתהלים (קה, ט) "ושבועתו ליצחק". אמנם חז"ל ברבה (נגז), הוסיפו ופירושו: "יצחק" - "יצא חוק לעולם". ובאמת יש להבין מזה גופא שרוד אמר ברו"ק פעם "יצחק", וכדה"א (טז, טז) אמר אותו המאמר "ושבועתו ליצחק", מזה מוכח שיש בזה השם שתי כוונות. ואמר אותו השם לפי הענין כמו שיבואר.

ומתחילה יש להבין הפירוש "יצא חוק לעולם" שהוא לישנא דמוני, כדאיתא בכיצה פ"ב (טז, א),⁴ והיינו משום דיצחק היה יסוד לפרנסה בהשגחה פרטית על ישראל, וכמו שכתבתי ריש פרשת לך לך (לעיל יב, יז) ולהלן (מו, א), ובכמה מקומות,⁵ והראה הקב"ה בלידת יצחק אופן פרנסת ישראל כאשר יבואר.

והנה ראוי להתבונן מה זה עשה הקב"ה ענין גדול מצחוק שרה, וגם נכתב בספר תרעומת הקב"ה עליה, ולא דבר ריק הוא. ולהגיע לזה הגני מבאר דבר הנביא ישעיה (נא, א-ג) "הביטו אל צור הצבתם ואל מקבת בור נקרתם, הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם, כי אחד קראתיו ואברכהו וארכהו, כי נחם ה' ציון וגו'". המשיל הנביא את אברהם אבינו ליצור חוצבי ואת שרה אמנו ליבור נוקר. היינו, כמו מי שצמא למים וכורה בור ומדמך לפניו שמוצא מים, אין זה פלא אלא על שמצא בכרות במקום מקור, אבל אחר שנמצא המקור אין שום פלא שמוציא ממנו מים, משא"כ אם חוצב באבן ויוציא מים הרי זה פלא בשעת הוצאת המים. כך היתה לידת יצחק, שאברהם היה כיצור חוצב, דבעת ההולדה היה יבש כעץ ואבן ומכל מקום הוליד, משא"כ שרה היתה כימקבת בור שהרי נעשית ילדה ואח"כ ילדה בטבע. ואמר ישעיה הנביא שיש לנו להביט על זה, והדבר מוכן כי הבטת זו באה לתועלת מוסר לנו.

והיינו שמוה שרצה הקב"ה ששהיה לידת יצחק בזה האופן, מוכן שכמו כן עיקר פרנסת ישראל הבאה ע"י השגחה פרטית כן היא. היינו, ראשית השפעת ה' הוא נטיי משום שבא ע"פ מעשיו של אדם, וזה אינו טבע הרגיל ע"י כוכבי לכת המושלים בארץ. וכ"כ הרמב"ן בפרשת בחקתי (ויקרא כו, יא), וח"ל: כי כל אלה הברכות כולם ניסים, אין בטבע שיבואו הגשמים וכו' בעשותו החוקים והמצוות, ולא שיהיה הכל הפך מפני ורענו בשנה השביעית וכו', עכ"ל, וכך כתב להלן (מו, טו), ובשמות ריש פרשת וארא⁶. והיינו דמצלינן ועל נסין שבכל יום עמנו, ואין הכוונה לנסים נגלים, שהרי אין לנו נסים נגלים בכל יום, אלא השפעת פרנסה לפי מעשים הוא נס, ודומה ליחוצב בצור שהיה בתחילת לידתו יצחק. משא"כ סוף מעשה פרנסה בא ע"י השתדלות האדם מישראל כמו בכל אדם, והרי זה כסוף לידת יצחק⁷ שהיה כימקבת בור.

ונחזה עוד דאע"ג שבעת ששמעה שרה מאברהם שתלך כמו שכתוב לעיל (יח, י), לא צחקה כלל, והאמינה כי לא יפלא מה' לתת הריון גם לאבן, מכל מקום כאשר ראתה כי היתה לה ערנה צחקה על שאדוניה זקן, ונחשב לה לחטא, והגיע לה העניש שאח"כ כשילדה ונודע לה בבירור שכן הוא, מכל מקום עדיין לא האמינו אומות העולם כל כך⁸. וזה גרם לה הרבה מרת נפש, עד שבהמשך הימים הבינו הכל והאמינו כי כן הוא, וביותר בעת שהוסיף אברהם והוליד הרבה בנים מקטורה נחוודע לכל שבכות יצחק בנו של שרה נעשה הנס שהיא הצור מוליד גם אומות העולם.

כזה ממש אירע לנו, אם היה הרצון שתהא פרנסת ישראל הכל דרך נס היו מאמינים בבירור כמו שהיה במדבר במן, אבל כאשר הרצון שתהא הפרנסה מגיעה בסוף⁹ בדרך הליכות הטבע שוב אין האמונה חזקה כלב, שתחילת ההשפעה¹⁰ באה ע"י עבודת הקרבנות או תפלה¹¹ ושאר מעשים טובים, וכסבורים שהעיקר הוא מעשה ידינו. והעונש

מזה, כי גם אחר שאנו מחבוננים ורואים שכן הוא רק נטיי בהשגחה פרטית כמוסה בסתר הטבע, מכל מקום עובדי אלילים הקדמונים לא היו מאמינים בזה וגורם לנו מרת נפש הרבה בזמן שישראל בין עובדי אלילים. ועיין מה שכתבתי להלן (לא, א) מה שאירע ליצחק עם לבן. עד שבהמשך הימים מתבוננים (עובדי אלילים) גם המה על זה, וביותר, בזמן שמגיע כמה שינויים גם להם ע"י השגחה שעל ישראל, אז יודעים גם המה כי עם ה' אנחנו ומתקיימים רק בהשגחה פרטית.

וזהו דבר הנביא ישעיה "כי אחד קראתיו", פירוש, בשעה שנולד היה מכוונה בשם "אחד" שלא להוליד שני לו, אבל "ואברכהו" - להוליד יצחק, "וארכהו" - להוליד הרבה בני קטורה. כך ענין פרנסה, מלבד שישראל מושגחים לפי מעשיהם, גם אומות הקדם תלוים במעשי ישראל, כמו בזמן בהמ"ק שהיו שבועים פרים מועילים לגשמי אומות העולם, כמו שכתבתי רמז על זה בתורה בפרשת פינחס (במדבר כטי, ובברח"ד). ובהיותנו בגולה מגיעה תפלת ישראל גם להם כמו שכתבתי בדברים (חג, בברח"ד), ובה שתגלה מלכות שמים לכסוף, ויגיע. כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה וגו'.

ואחר כל זה עמדנו על דיוק שם "יצחק" - "יצא חוק" בעולם ע"י מדתו שהוא מקור עבודה.

7. חיינו וצדקתנו

והנה, כמו חרב הוא בא לשמור מאדם המזיק, כך כח התורה הוא משמר מכל רע¹², כמו במלחמת תנופה איתא במכות (י, א) "עומדות היו רגלינו בשערין ירושלים" (תהילים קכב, ב) - עומדות היו רגלי ישראל שלא ימוטו במלחמה שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה, ועוד רבו מאמרי חז"ל ויבואר לפנינו בפירוש התורה בכל מקום¹³.

שמירת¹⁴ האדם מחולי כמאמר הכתוב "אם שמוע תשמע לקול¹⁵ וגו' כל המחלה אשר שמתי וגו'" (שמות טו, כו), ובעירובין (נד, א) 'חש בראשו יעטק בתורה'.

שמירת¹⁷ האדם מיצה"ר כמו שיבואר בספר דברים (יא, יג) בפרשת ויהי אם שמוע וגו', ואמר ז"ל (קידושין לב, ב) 'אם פגע בך מגול זה משכהו לבית המדרש'.

שמירת¹⁸ ממוסרים, איתא בגיטין (זא, א) 'השכם והערב עליהם לבית המדרש והם כלים מאליהם'. והיינו דתגן שלהי מסכת קידושין (פב, א) 'שהיא משמרתו מכל רע'¹⁹. ומשום הכי קורא אותה הקב"ה "משמרתו"²⁰.

והכי עיקר פירוש המקרא בפרשת עריות "ושמרתם את משמרת וגו'", שבזה²¹ תהיו משומרים מן העריות, ויבואר שם. וכן דבר המלאך ליהושע כהן גדול (זכריה ג, א) 'אם בדרכי תלך ואם את משמרת תשמור וגו' היינו עסק התורה. ומשום הכי מצוה להגות בה יומם ולילה, דשמירה מן הנוק אין הפסק וזמן. והיינו דאיתא בפתחתא דאיכה 'מן ניגהו נטורי קרתא, משניא וספריא' שהם שומרים המשמרת.

5. חיינו וצדקתנו

שמדת יצחק היתה עבודה שהוא שורש לפרנסה, על כן קרא אותו מקום שהוא שער השמים "שדה" - המסוגל לפרנסה. ואין הכוונה שהיה יצחק עומד אז בהר המוריה²⁵⁸, אלא הוא התפלל תחת אילן וכדומה, ועינו ולבו היו לצד הר המוריה שנקרא "שדה", והתפלל אז על הפרנסה, שבכלל זה הוא השגת אשה שהיא צרכי האדם, ונקראת ג"כ פרנסה כלשון הגמרא 'פרנסת נשואין', והזמין ה' לפניו באותה שעה את אשתו, וזהו 'וישא עיניו וגו'.

6. חיינו וצדקתנו

אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק: מה שלא אמר ה' אלהי אבותיך אברהם ויצחק, מתבאר יפה בספר שמות (ג, ג, ג, טו)⁴³ ש"אלהי אברהם" משמעו ביחוד השגחה על הגנה מאויבים⁴⁴ ו"אלהי יצחק" משמעו השגחה על פרנסה⁴⁵. ועדיין קשה מה שדייק הקב"ה לומר "אביך" גבי אברהם ביחוד. אבל הענין, דבעת שהשעה נדרשת יותר לפרנסה כמו בשלוותם על הארץ, שאין פחד אויבים כל כך, רק פרנסה וברכת הארץ מוכרחים מאד, אז עיקר השגחה על פרנסה, וכן בתחילת כואם למצרים כמו שכתבתי להלן (מו, א), משום הכי כתיב שם "לאלהי אבי יצחק", עיי"ש, משא"כ כאן בגלותו לארם עיקר השגחה מוכרחת על הגנה, משום הכי כתיב "אלהי אברהם אביך", וכן אנחנו בכל משך ימי הגלות דפרנסת ישראל יוצאה מקרב אומות העולם, אבל הגנה הוא מוכרח מאד.